HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ד) **בעל כרחו.** שהטילתם בביתו כי ה"ג דתקין הלל במתני': **שלא בפניו.** כגון זה שהיה נטמן ומשום דתרתי לריעותא איכא דשלא בפניו הוא ובעל כרחו הוא משום הכי איצטריך ליה להלל לתקוני: **מאי דאיצטריך ליה תקון.** ומי הוי נמי לוקח התם ולא הוה בעי לקבוליהו הוה איצטריך להלל לתקוני דבעל כרחו תיהוי נתינה: יח) **גמ' בית.** הבית אשר בעיר (ויקרא כה): **מגדלות.** יב) משטיי"ר וקבועה בקרקע: **ת"ל בית.** והני דלעיל דמו לבית: **חולסיה.** מקום יג) שאינו ראוי לזריעה איכא ביניייהו דשדות ממש לא קאמר רבי מאיר דהא בית כתיב בית אלא חולסית ומצולה קמרבי דדמו לבית דלאו בני זריעה נינהו וראויין לבנין יד) בית חולסית ליטול משם אבנים ומצולה ליטול טו) מהן חול ורבי יהודה סבר כשדות דמו: **והפשיטה.** בגיחותא: **לפשטיה דקרא.** לחזינן דביתה בתוך החומה וקאמר בחומה היא יושבת כלומר בעיר חומה היא יושבת: **מתני' שגגותיה חומתה.** אלא הקיפוה חומה אלא הקיפוה בבתים ותכופות הבתים זו לזו כחומה: **אלא חצירות.** שבכל אחת ואחת שני בתים מיקריא עיר: **קלרה.** שם עיר קטנה שמחוץ לליפורי: **גמ' שור איגר.** שגגותיה חומתה: **לוח חומה.** לוח כתיב משמע לא ומשמע לו כלומר אין לו עכשיו והיה לו חומה קודם טז) הוה נמי בית חלוט בהו: **מאי קאמר.** וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא ובעבר הירדן אלא יז) גדוד: עד

מדאיצטריך ליה להלל לתקוני נתינה בעל כרחו הויא נתינה הא בעלמא נתינה בעל כרחו לא הויא נתינה מתקיף לה רב פפא ואיתימא רב [ט] אשי ודילמא כי איצטריכא ליה להלל לתקוני שלא בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא [כ] מתנה איכא דאמרי אמר רבא מתקנתו של הלל הרי זה גיטיך על מנת שתתני לי מאתים זוז ונתנה לו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא נתינה וכי איצטריך ליה להלל לתקוני שלא בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא נתינה מתקיף לה רב פפא ואיתימא רב שימי בר אשי ודילמא בין בפניו בין שלא בפניו מדעתו אין בעל כרחו לא והלל מאי דאיצטריך ליה תקין: **מתני'** [א]כל שהוא לפנים מן החומה הרי הוא כבתי ערי חומה חוץ מן השדות ר' מאיר אומר אף השדות בית הבנוי בחומה ר' יהודה אומר אינו [ב]כבתי ערי חומה ר"ש אומר כותל החיצון היא חומתו: **גמ'** ת"ר בית אין לי אלא בית מנין לרבות בתי בדים ובתי מרחצאות ומגדלות ושובכין ובורות ושיחין ומערות ת"ל [1]אשר בעיר יכול שאני מרבה אף השדות ת"ל בית דברי רבי יהודה ר"מ אומר בית אין לי אלא בית מנין לרבות בתי בדים ובתי מרחצאות ומגדלות ושובכין ובורות שיחין ומערות ואפילו שדות ת"ל אשר בעיר ואלא הא כתיב בית אמר רב חסדא אמר רב קטינא [ג]חולסית ומצולה איכא בינייהו והתניא חולסית ומצולה [ג] ר"מ אומר בבתים ר' יהודה אומר כשדות: בית הבנוי בחומה ר' יהודה אומר אינו כבתי ערי חומה [וכו']: אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו [2]ותורידם בחבל בעד החלון כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת [ד] (ר"מ) [ר' שמעון] סבר כפשטיה דקרא ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת ולא בעיר חומה: **מתני'** [ג]עיר שגגותיה חומתה ושאינה [ד]מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אינה כבתי ערי חומה ואלו הן בתי ערי חומה [ה]שלש חצרות של שני בתים [ו] מוקפת חומה מימות יהושע בן נון כגון קצרה הישנה של ציפורי וחקרה של גוש חלב ויודפת הישנה וגמלא [ז] וגדוד וחדיד [ז] ואונה וירושלים וכן כיוצא בהן: **גמ'** [ג]ת"ר חומה ולא שור איגר סביב פרט לטבריה [ח]שימה חומתה [ג]רבי [מ] אליעזר בר יוסי אומר אשר [נ] לוא חומה [ח]אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן: ואלו הן בתי ערי חומה כו': תנא גמלא בגליל וגדוד בעבר הירדן וחדיד [ז] ואונה וירושלים ביהודה מאי קאמר אמר

מי איכא מידי דאורייתא משמטא והתקין הלל דלא תשמטו ומשני בשביעית בזמן הזה דרבנן ופרש"י והלל כרבי סבירא ליה דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן ואע"ג דהלל בבית שני הוה סבירא ליה דבבית שני הוא הוא יובל ולא היה יובל נוהג לא היה נוהג שמיטה מדאורייתא ודאמרינן מנו יובלות לקדש שמיטין מדרבנן קאמר וכאן משמע דבבית שני היה יובל נוהג מן התורה וכן משמע בברייתות פרק אלו דברים המוסרין כפרה בסופו (דף יא.) ויתנו [יח] ידיהם להוציא (את) נשיהם ואשמיהם וגו' אמר רב חסדא מלמד שכולן שפחה חרופה בעלו ושפחה חרופה היינו תנאי שפחה ומתני' בת חורין המאורסת לעבד עברי ואמרינן בפרקין דלעיל (דף כט.) דאין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג אלמא נהגו יובלות בבית שני וא"ל דע"כ דאין הכי נמי דנהגו יובלות בבית שני ואע"ג דכל ישראל לא חזרו בימי עזרא כדכתיב (נחמיה ז) כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות וששים ומיהו מכל שבט ושבט חזרו מקצתן והוי שפיר כמו כל יושביה עליה דאמרינן לקמן שמנו יובלות אע"ג דלא חזרו כולן והיינו דפרק השולח (גיטין דף לו.) ל"ל דהלל לאו לדריש תקון אלא יודע היה שהבית היה עתיד לימרב ולפיכך תיקן פרוזבול ואע"ג דבעי התם הלל כי תקון פרוזבול לדליה הוא דתקון או לדרי עלמא תקון הויא לאו לאפיי קבעי כי אם לרבא דמתרץ התם הפקר ג"ד היה הפקר:

מדאיצטריך הלל לתקוני נתינה בעל ברחו יט) כ) [הוי נתינה הא בעלמא נתינה בע"ב] **לא הויא** שנתינה. כא) (פשיטא דאין לו לאדם לקבל מתנה בעל כרחו ולא הויא נתינה) וא"ת וכי איצטריך ליה להבית דאין לאדם לתת מתנה בעל כרחו לא הויא נתינה כב) פשיטא דאין לו לאדם לקבל מתנה בעל כרחו ועוד היכי פליג על זה רב פפא וי"ל דודאי מתנה דרשות שאין לו שום טורח פשיטא דלא הויא כג) בעל כרחו ורב פפא נמי לא פליג על זה אלא במתנה שיש בה טורח פליגי כמו הכא דאמר לה זה גיטך ע"מ שתתן לי מאתים זוז שהיא צריכה כדי לקייים תנאי הגט וכגון קבלה דמתני' כד) [אבל] היכא דאיכא חובה לנותן כגון חוב או פקדון בהא ודאי הוי נתינה בעל כרחו כדאיתא פרק הגוזל בתרא (ב"מ קיח. ושם) הלוהו או שהפקיד אצלו בישוב לא יחזיר לו במדבר משמע הא בישוב מחזיר לו בעל כרחו ואם תאמר הא דתנן בפרק מי שאחזו (גיטין עד. ושם) הרי זה גיטך על מנת שתתן לי איטליתי ואבדה איטליתו רבן שמעון בן גמליאל אומר תתן דמיה והתם מיירי אפי' בעל כרחו דבעל מדפליגי רבנן עליה ואמרי איטליתו דוקא קאמר כה) תו בעי התם בגמרא האומר לאשה הרי זה גיטך ע"מ שתתני מאתים זוז וחזר ואמר לה מחולין לך מהו תיבעי לרבנן תיבעי לרשב"ג תיבעי לרבנן עד כאן לא קא אמרי רבנן התם אלא היכא דלא אחליה לגבה אבל הכא הא קאמר מחולין לך כו) והא ע"כ דאמרי רבנן איטליתו דוקא קאמר בעל כרחו מיירי דאי מדעתו לא גרע ממחולין לך ואפ"ה קאמר רשב"ג תתן לו דמיה אלמא סבירא ליה לרשב"ג דנתינה בעל כרחו הויא נתינה וא"כ היכי קאמר רבא הכא דלא הויא נתינה וכ"ל דלרבא דלרבא ודאי אליבא דמיה מדעתיה קאמר ואפילו הכי לרבנן איטליתו דוקא קאמר ואינה מגורשת ואפי' בעיא דהתם אינה אליבא דרבא דלרבא ודאי אליבא דרבנן אפילו מחולין לך לא מהני ואם תאמר לרבא דס"ל דאפילו בעיר לא הוי נתינה בע"כ א"כ למה היה לנוקה להטמין לימא לא מקבלינא ואז לא הוי כז) נתינה והחליט לו אחר י"ב חדשים וי"ל דאם היה בעיר היה בוש ממנו אם לא היה מקבל וא"ת משמע דלרבא אפילו בפניו בע"כ לא הויא נתינה והיכי מצי להוכיח מהכא בפניו והלא תקנת הלל לא היתה כי אם שלא בפניו וכי איצטריך ליה להלל לתקוני שלא בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הוי נתינה כדמתקיף ליה רב פפא וי"ל דמוכח הכי דאם אינתא דבפניו הוי נתינה בעל כרחו לא הוה צריך להילל לתקוני שלא בפניו להיות חולס מעותיו לגבאה דהא אפשר לזכות לו ע"י אחר אלא שמע מינה מדאיצטריך ליה להלל לתקן נתינה בעל כרחו הא בעלמא כו' ורב פפא דאתקיף ליה לית ליה האי סברא: **חולסית.** פירש"י ליטול משם אבנים ומצולה ליטול משם חול ורשב"ם פירש בב"ב (דף מז. ושם) חולסית ליטול הימנה זכוכית ומצולה כמו (בכורות דף ט.): מצולה של דגים:

אשר לו חומה. פירש רש"י לוח כתיב משמע לו כלומר אין לו עכשיו והיה לו קודם לכן ואינו כן בחומשין מדויקות כח) כתיב כט) [לא בחל"ף וקרי בוי"ן] ל) (בוי"ו ולא קרי בחל"ף): **מאי** קאמר. וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא ובעבר הירדן אלא גדוד ואם תאמר אמאי לא פריך כמו כן אמתני' וש לומר דפריך שפיר אברייתא לפי שדקדקה יותר דמפרשא בהדיא גמלא בגליל וגדוד בעבר הירדן:

הכא

ובתי ערי חומה, והא דלא חייש רבא לקושיא דרב פפא משום דאם איתא דבע"כ הויא נתינה בפניו ה"ה נמי שלא בפניו ולא היה הלל מתקן לשכה, ואי משום לייחודי דוכתא לנתינת המעות אפשר שיזכה לו ע"י אחר, וא"ת ואי לא שמה נתינה למה היה נטמן, וי"ל משום דמכסיף מיניה אם לא היה מקבלם, או היה יראא שמא יכפוהו ב"ד לקבל. הרא"ש ז"ל:

מסורת הש"ס

א) [עי' פירוש הערוך בערך חלק], ב) מגילה ה:, ג) [שבועות טז. מגילה ג:י:], ד) [שייך לדף לא:], ה) [עי' בתוספת חולין סה. ד"ה אע"פ],

תורה אור השלם

1. וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לְצִמִּיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַיֹּבֵל:
ויקרא כה ל
2. וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחֹמָה וּבַחֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת:
יהושע ב טו

לעזי רש"י

מישטיי"ר. ארון כלים.

רבינו גרשום

ומש"ה איצטריך [ליה] לתקוני נתינה שלא בפניו כגון זה [שחולש מעותיו בלשכה: **והלל מאי דאיצטריך ליה תקון.** הא בעלמא בין בפניו ובין שלא בפניו מדעתו אין בעל כרחו לא]: **מתני': כל שהוא לפנים מן החומה** כגון בתים ובתי מרחצאות ומגדלים ושובכים וכל כיוצא בהן: **הרי הן כבתי ערי חומה.** ונחלטין עמה לאחר י"ב חדש: **חוץ מן השדות.** שאם יש שדות [בתוך] העיר אין נחלטין: **בית הבנוי בחומת העיר.** ר' יהודה אומר אינו נחלט כבתי ערי חומה לפי שהוא דומה כאילו עומד חוץ לעיר: **ר' שמעון אומר כותל החיצון.** של בית **הוא חומתו** ודומה למגדל שהוא עומד בחומה ונחלט: **גמ': [בית.** דכתיב וקם הבית אשר בעיר אשר לו: **אלא בית.** שהוא בית דירה שנחלט: **ת"ל בית.** דדמי לבית למעוטי שדות דברי ר' יהודה: **ואלא.** לר' מאיר **הא כתיב בית** דמשמע מידי דדמי לבית נחלט ולא שדה: **חולסית.** סלעים: **ומצולה.** עומקה בעלמא שיש בה מים שאינן ראוין לזריעה ואינן דומין כ"כ לבית דירה. לר' יהודה דממעט שדות ממעט נמי הני דדמו לשדה דלית בהו דירה לר' מאיר דבעי לרבויי אפי' שדות שדות גמורין לא מצי לרבויי משום דכתיב בית אבל חולסית ומצולה דדמו לבית למגדל ובור הכי נמי דסבר דנחלטין עמה]: **והא תניא.** סיועא: **ר' שמעון סבר כפשטיה דקרא.** כמו שהוא משמע כי ביתה בקיר החומה ואפי' הכי ובחומה היא יושבת פי' לפנים מן החומה: **ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת.** כתיב ולא בעיר חומה כלומר אינו כלפנים מן החומה: **מתני': עיר שגגותיה חומתה.** איכא דאמרי שכל החומה סביב מלאה גגות ואיכא דאמרי שגגותיה משופעין עד הארץ והן הן החומות: **גמ': [חומה.** דכתיב] אשר לו חומה סביב. חומה [ממש] סביב לעיר בעינן. **ולא שור איגר.** חומה של גגות: **סביב.** דכתיב ובתי החצרים אשר אין להם חומה סביב מכלל דבתי ערי חומה צריכין חומה סביב: **אשר לוא חומה.** באלף כתיב כלומר **אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם** לכן נידון כבתי ערי חומה: [**קצרה הישנה** שבתחום ציפורי]:

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פי"ב מה"ל שמיטה ויובל הלכה יא:
מא ב מיי' שם הלי"ב:
מב ג מיי' שם הלי"ג:
מג ד מיי' שם הלט"ו:
מד ה מיי' שם הלי"ד:
מה ו מיי' שם הלי"ג:
מו ז מיי' שם הלט"ו:

מוסף רש"י

לא הויא נתינה. ובגי' גט דאמיטרא הוא לא תקון הלל (גיטין עה.). **שלא בפניו.** כי הכא שאינו בלשכה (שם). **מאי דאיצטריך ליה תקון.** ולא דאיצטריך ליה תקון. ולא סהיה נטמן ואתקון דבעל כרחו ושלא בפניו אתקון דבעל כרחו הוא לא קיימא תקנתא דהלל (שם). **חומה ולא שור איגר.** בבתי ערי חומה כתיב עיר חומה ולא עיר שאין לה חומה בפני עצמה אלא מוקפת בתים סמוכות זו לזו וחומות מיצוות של בתים נעשות חומה לעיר, והיינו שור איגר שגגותיה חומותיה, גג מתרגמינן איגר (מגילה ה:).

שינויי נוסחאות

א) רב שימי בר אשי וילמא (ש"מ), **ב)** הוא נתינה איכא (ש"מ וכ"ה בהג' רי"י פיק), **ג)** ומצולה רבי יהודה אומר כשדות ר' מאיר אומר **בבתים** (ש"מ), **ד)** יוסבא ר' שמעון סבר. ס"א ר"ש סבר כי ביתה בקיר החומה וי"ל סבר בחומה היא יושבת. ואינו גילסא רש"י ז"ל (ש"מ), **ה)** כסדר המשנה מוקפות, **ו)** וגמלא וגדור [וכן להלן] (ש"מ), **ז)** וחדיד ואונו וירושלים (ש"מ), **ח)** רבי אלעזר בר (ש"מ), **ט)** לוח. ס"א לו (ש"מ), **י)** וחדיד ואונו וירושלים (ש"מ), **יא)** תינח גמ' נמתק (ש"מ), **יב)** משטייר ובלשון אשכנז ירפטיא וקבועה (ש"מ), **יג)** חולסית מקום סלעים שאינו (ש"מ), **יד)** הבית חולסית (ש"מ), **טו)** ליטול משם חול (ש"מ), **טז)** הוי נמי (ש"מ), **יז)** אלא גדרור (ש"מ), **יח)** ל"ל ידם, **יט)** כלומר כו' (ש"מ), **כ)** ל"ק, **כא)** כ"ק ע"ז, **כב)** גי' ל"ק לכופר לאדם כו', **כג)** נתינה בעל כרחו (צ"ק), **כד)** דמתני' דגם היכא (ש"מ), **כה)** גי' ל"ק דאבעיא התם כו', **כו)** לך וע"כ הא דאמרי רבנן (ש"מ), **כז)** נתינה ותחליט לו (ש"מ), **כח)** מדויקות אלא כתיב (ש"מ), **כט)** ל"ק,

שיטה מקובצת

תוס' ד"ה מדאיצטריך וכו' וי"ל דודאי מתנה וכו'. גליון. מכלל דבעלמא לא הויא נתינה, לענין מתנה לא איצטריך לאשמועינן דמילתא דפשיטא היא דאין אדם זוכה בע"כ במתנה שנותן לו חבירו, ולענין פרעון חוב פשיטא דמועיל בע"כ ומפטר לזה אם זרק החוב בחיקו של מלוה, וכן לענין פקדון נמי דתנן בפ' הגוזל בתרא (ב"ק קיח.) הלוה מחבירו או שהפקיד אצלו ביישוב כו' הא ביישוב יחזיר לו אפי' בע"כ, והכא איירי בדבר שהוא זקוק לקבל מחבירו וחבירו יש לו זכות בדבר אחר כנגדו כגון גט על תנאי דמאתים זוז